

ПІДСУМОК ЗА 100 РОКІВ ЧИ МІСТОК У МАЙБУТНЄ?

Хрестоматія з української літератури в Канаді: 1897–2000 / Упоряд. Яр Славутич та Мирослав Шкандрій. — Едмонтон: Видавничий комітет "Слова", 2000. — 632 с.

"Для нас ХХ століття — це епоха великих криз, великих поразок і великих уроків"¹, — зазначає Микола Жулинський. Події саме цієї складної епохи й постають зі сторінок хрестоматії. Завдання її, як зазначають упорядники, — дати панораму розвитку українськомовної творчості в Канаді від перших фольклорних віршків до доробку сучасних авторів. Як і в кожній хрестоматії, в ній відображено певні суб'єктивні погляди упорядників на літературний процес у діаспорі, вартісність тих чи інших творів, їхнє місце в літературному процесі в певному часовому вимірі тощо.

Серед авторів, чий твори ввійшли до видання, — добре відомі в Україні Данило Струк, Борис Олександрів (Свирид Ломачка), Ліда Палій, Олег Зуєвський, менш або й зовсім невідомі. В цьому симбіозі — сила і слабкість хрестоматії. Діапазон таланту авторів — величезний, але ж погодьмося, що "...Хрестоматія з української літератури в Канаді має, передусім, історико-літературне значення" (6), а художній рівень творів, гадаємо, в майбутньому буде належно проаналізований рецензентами.

Символічно, що хрестоматія відкривається віршем Івана Збури "Канадійські емігранти". Написаний 30 грудня 1898 року, він свідчить про розчухнутість душі емігранта з України, якого не полишає туга за рідною землею:

Як нам гірко покидати
Своє рідне поле!

У вірші, який нагадує заклинання-спів-причитання, автор прагне чесно пояснити для себе причину еміграції.

Українська діаспорна література часто традиційно розглядається під кутом зору виконання святенницьки патріотичного обов'язку

перед Вітчизною. Але ж еміграція — це насамперед трагедія "переміщеної особи" (не Ді-Пі, а в значно ширшому, глобальному значенні), це проблема вкорінення в нову землю, збереження чи втрати етнічної пам'яті тощо. Пласти ці, відображені в діаспорній літературі, ще чекають на своїх дослідників в Україні.

Універсальність щирої поезії в тому, що й через десятки, а то й сотні років її рядки не втрачають актуальності.

Усе відмінне, Канадо, в тобі;

Рослини, пташки, звірина —

Сумно і важко, неначе в гробі,

Нашого тутки нічого нема (8), —

читаємо у вірші Сави Чернецького "Одна лиш калина", вперше надрукованому 1900 р. Початки української поезії в Канаді позначені духовним і душевним надривом, невимовною тугою, часто неприйняттям нової землі (попри всі потуги та намагання). В подальшому цей мотив поступово послаблюватиметься: написаний через сімнадцять років тим же Савою Чернецьким вірш "Мій заповіт" — іронічно-грайливий, легкий, як подих вітру.

Вірш Симона Паламарюка "Піснь про Канаду" (1903 р.) одностонно песимістичний:

Ой Канадо, Канадочко,

Яка ж ти не мила!

Бодай же ти, Канадочко,

Нікому не снила (11).

Абсолютно все не влаштовує тут автора: господар перетворився на драба, руський нарід жиє тут як худоба, птички у нас — комарі в Канаді, гарячі дні — засмучені люди тощо. "Клінічно-патологічний надрив на грані медичного діагнозу", — сказав би сучасний український постмодерніст-сюрреаліст.

Такий самий надрив спостерігаємо і в "Пісні" Теодора Федика (12).

Трагедію батьків, які тяжко "гарували" задля своїх дітей, передано у вірші

¹ Жулинський М. На шляху в європейський простір // СіЧ. — 2001. — №1. — С. 4.

“Самітний батько” Пантелеймона Божика:

Я в Канаді доробився,
Та утратив діти.
Поверніться, діти мої,
Сумний же мій світе! (14).

Тема дітей, які “відцурались мови, віри”, звучить у творах авторів-емігрантів досить часто.

Назви деяких віршів, як, наприклад, “З туги” Катрі Новосад (15) промовляють самі за себе.

Революційні мотиви доходять до далекої Канади і вже Павло Крат у вірші “Ой вже час” закликає: “Громадо, до зброї!”. 1917 р. Семен Ковбель написав “Гімн вільної України” (20).

З плином часу удосконалюється авторська манера, відточується перо “віршників”. Розширюється коло тем, стилістичних засобів тощо. Легкістю, одухотвореністю, витонченістю вирізняється, зокрема, поезія Онуфрія Іваха (24–25). Автор, як і Сава Чернецький, звертається до образу калини, що є уособленням України. Однак поступово поети починають усе пильніше придивлятися до довколишнього світу. В їхніх творах з’являються назви американських і канадських міст, сіл і містечок, теми “мейнстрімової” поезії прориваються в українську діаспору (див. “Тінь Гайявати” Микити Мандрика, 32–33).

Оглядаючи пройдені шляхи, М.Мандрика у вірші “Барвінок” (35–36) оповідає про важку працю емігрантів, які, проте, влєнені в своєму майбутньому (чого не було в поезії попередніх років):

Канада виросла з лісів і хвоців
У край наш рідний, кращий над усі,

де

... полюбив чорноклен молодий
Калину у коралевім намисті.

Відбулося примирення минулого з сьогоденням, і калина вже не просто калина, вона “у коралевім намисті”. Зникла надричність поезії, на зміну їй прийшла гармонія і вже “барвінком причастилась Манітоба” (36). З’являється й любовна лірика:

Сумують вільхи і берези –
На білих конях мчить зима.
Навіщо знов пісні мережу.
Коли коханої нема?

(Б.Мазепа. “Моїй незабутній”, 45).

Поезія поповнюється філософськими роздумами про сутність буття, проминальність

усього сущого:

Я лиш дрібненька космосу частина,
Я тільки мить довічного буття. (46)

А з якою насолодою читається вірш Б.Олександрова “Розмова з панотцем про кохання” (87). Вікова туга за рідним краєм бринить у “Чеканні”:

Сниться рідна земля старому,
Ясні води і тихі зорі.
Плачуть очі померклі в горі –
Сниться рідна земля старому. (90)

Не все задумане вдається реалізувати:
Куди не йди – змикаються путі,
Куди не глянь – ілюзії порожні. (91)

“Чужою і рідною” (103) називає Канаду О.Гай-Головка.

Цю ж тему продовжує і Світлана Кузьменко:

Коли рідним не став на чужій землі,
А на рідній – зробився чужим. (104)

Приваблює своєю метафоричністю і водночас простотою поезія “нових канадців” – представників четвертої хвилі еміграції Василя Марочкина та Ольги Пресич (зачаровує магнетизм її Кармен із триптиху, 159).

Читач хрестоматії також відкриє для себе абсолютно нові імена, наприклад, Маркіяна Ковалюка (“Ad astra”, 162). Представлена тут і модна нині зорова поезія – вірші Ярослава Балана (164–168) та Миколи Сороки (168), поезія в прозі Олександри Колач (169–170).

Розділ “Проза” відкривається написаним 1897 р. Нестором Дмитровим коротким оповіданням “Руська паска й французький ксьондз (Образок з життя емігрантів)” (171–173), якому притаманне поєднання легкого гумору з щемкою тугою. В три сторінки тексту спресоване оповідання “З глибини пропасти (З життя канадійських поселенців)” Сави Чернецького. Оповідання це надзвичайно поетичне, інформативне, зачаровує своєю безпосередністю.

Про приниження, яких довелося зазнати першим українським поселенцям, йдеться в оповіданні Аполінарія Новака “Вигнанці”. Прикметний щодо цього епізод, коли кондуктор виганяє галичан із трамвая:

– Я їх, паскудних галишенів, навмисне вигнав, бо вони смердять! Я їх ненавиджу! – а потім додав тихшим, підхлібним голосом:

– І в тебе такий самий квиток, як у них, і в усіх інших, але ... Навіщо тут мають смердїти тхори, – і засміявся, а пасажир байдуже завтуровав йому (190).

Справжню насолоду відчує читач оповідання "Хожденіє Гикуна по муках" Петра Карманського (193–197). Майже 90 років минуло з часу його написання, а як багато аналогій можна провести з сьогодишнім життям української громади!

"Автопортрет" Мирослава Ірчана (210–218) гранично правдивий, чесний, вводить читача у світ та творчу лабораторію письменника. Карколомним сюжетом захоплює оповідання Михайла Петрівського "До магічного міста" (219–226). Гадаю, читач зверне увагу і на поетичність уривка із "Синів землі" Іллі Киріяка (227–234).

Серед оповідань вирізняються також "Безхатний" Олександра Лугового (240–250), "В полеті до волі (Уривок)" Наталки Когуської (251–257), "Злодійка" (271–273) та "Ржаві ключики" (274–277) Івана Боднарчука, "Піяністка" Василя Софронова-Левицького (316–319), "Чудасій" Ольги Мак (365–377), "Новий канадець" Сергія Єкельчика (422–428).

Написана 1956 р. драма на три дії "Ворон криче" Миколи Ковшуна про голодомор в Україні вражає своєю оригінальністю, виписаністю характерів

персонажів. Пружина дії розкручується швидко, тримаючи читача в щосекундній напрузі.

А як актуально звучать сьогодні слова із спогадів Уласа Самчука "На коні вороному": "Наші партії – секти, які змагаються за слова" (474).

Серед статей аналітичністю та прагненням до узагальнення й систематизації вирізняється "Українська проза в Канаді" Мирослава Шкандрія. Вповні погоджуємося з автором, що "українську канадську літературу можна розглядати як різноманітну й внутрішньо динамічну цілість. Саме як цілісне літературне явище вона мало досліджена й скоментована" (530–531).

Заслужують на увагу також критичні огляди "Ольга Мак та її літературна творчість" Світлани Кузьменко і "Творчий доробок Марії Кейван" Ірини Сивенької.

Наприкінці хрестоматії наведені біобібліографічні довідки про всіх авторів, що також дають читачеві певне уявлення про українсько-канадську літературу впродовж 100 років.

м.Едмонтон, Канада Валерій Полковський

КРАСНОМОВНО ПРО КРАСНОМОВСТВО

С.Д.Абрамович, М.Ю.Чікарькова. Риторика. – Львів: Світ, 2001. – 239 с.

Гострі дискусії з різних питань сучасного буття на різних рівнях громадського та державного існування, що розгорнулися впродовж останнього десятиріччя, позначеного демократизацією суспільного життя в Україні, а надто виступи депутатів і можновладців, словесні "перли" яких стали особливим жанром сучасної сміхової культури, засвідчили: ораторському мистецтву, мистецтву красномовства необхідно вчитися! На жаль, більшість викладачів, що читають сьогодні курс риторики, змушені послуговуватися або давно застарілими підручниками (написаними, до речі, російською мовою), або підручниками, привезеними з Росії. Україномовної літератури вкрай не вистачає.

Посібник С.Абрамовича та М.Чікарькової є спробою заповнити цей вакуум.

Зазначимо, що це досить ґрунтовне дослідження історичного розвитку риторичного мистецтва. В передньому слові автори подали зауваги до тлумачення самого поняття риторики в різні культурні епохи. Ця лінія помітно збагатилася б, якби було представлено весь сюжет протидії двох риторичних традицій: одна з них веде початки від теоретичної філософської риторики Арістотеля, інша – від нормативної риторики Квінтіліана. Або в іншому вимірі: одна акцентує стратегію переконання, інша відсуває це, як мету, на другий план, одна сповідує ідею правильності мови (*ars recte dicendi*), інша – тяжіє до мистецтва красномовства (*ars pulchre loquendi*).

Слово і Час. 2003. №4